

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних
відносин
Кафедра політичних наук

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ДЕМОКРАТИЧНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ
НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Рівень вищої освіти – перший
(бакалаврський)

Освітньо-професійна програма:
Політологія. Національна безпека

Спеціальність: 052 Політологія
Галузь знань: «Соціальні та поведінкові науки»

Затверджено на засіданні
кафедри політичних
наук,
протокол № 6 від 18.11.2025 р.

Завідувач кафедри Монолатій І. С.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони
Викладач (-і)	Москалюк Михайло Федорович
Контактний телефон викладача	+38 (067) 907 94 56
E-mail викладача	mykhailo.moskaliuk@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/Заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/developer/course/view/8582
Консультації	2 год. на тиждень згідно розкладу
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<u>Предметом</u> навчального курсу «Демократичний контроль над сектором безпеки і оборони» є актуальні теоретичні, правові та організаційні аспекти становлення і розвитку системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони в сучасних умовах, зокрема, питання сутності, змісту та організаційної моделі цивільного контролю і його демократичної природи. генезис формування і розвитку системи демократичного цивільного контролю в Україні та відповідний досвід країн-членів ЄС і НАТО. Особлива увага приділяється аргументації соціальної і професійної необхідності демократичного цивільного контролю та механізмам його практичної реалізації.	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<u>Метою</u> вивчення навчальної дисципліни є розкриття змісту та сутності демократичного цивільного контролю сектору безпеки і оборони, його значення та форм реалізації у світовому та вітчизняному контексті. <u>Основними цілями</u> вивчення дисципліни є: - оволодіння студентами понятійно-категоріальним апаратом та науковим інструментарієм навчального курсу; - з'ясування теоретичних основ демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони; - аналіз організації демократичного контролю над сектором безпеки в країнах-членах ЄС і НАТО; - характеристика становлення і розвитку системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України.	
4. Компетентності	
<u>Інтегральна компетентність.</u> Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній сфері, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій та методів політичної науки. <u>Загальні компетентності:</u> ЗК-1. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК-6. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. <u>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:</u>	

СК-5. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування			
СК-6. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.			
СК-10. Здатність аналізувати та розуміти сучасний стан і тенденції розвитку міжнародних відносин, їх вплив на національну безпеку держави, об’єктивний характер європейських та євроатлантичних інтеграційних процесів, шляхи досягнення сумісності із збройними силами країн Організації Північноатлантичного договору (НАТО).			
СК-11. Здатність аналізувати основні проблеми забезпечення сфер національної безпеки, зрозуміло надавати оцінку тенденціям розвитку державної політики у сферах національної безпеки, аналізувати доктрини та стратегії національної безпеки іноземних держав та визначати потенційний негативний вплив їх реалізації на національну безпеку України.			
СК-12. Здатність щодо усвідомлення функцій держави, реалізації цих функцій, правових основ цивільного захисту, дотримання основних принципів здійснення державної політики з питань цивільного захисту.			
5. Результати навчання			
РН-12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.			
РН-13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.			
РН-17. Використовувати законодавство, вітчизняний та зарубіжний досвід у сферах забезпечення національної безпеки, здійснювати науковий аналіз її сучасного стану.			
РН-18. Виявляти загрози національній безпеці держави у відповідних сферах, тенденції розвитку подій та прогнозувати розвиток сценаріїв виникнення надзвичайних ситуацій (аварій, катастроф тощо), узагальнювати та аналізувати причини їх виникнення, розробляти та організовувати проведення заходів із протидії актуальним і потенційним загрозам.			
6. Організація навчання			
Обсяг навчальної дисципліни			
Вид заняття		Загальна кількість годин	
лекції		12	
семінарські заняття / практичні / лабораторні		18	
самостійна робота		60	
Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
8	052 Політологія	IV	Вибірковий
Тематика навчальної дисципліни			
Тема		кількість год.	
		лек	занят сам.

	ції	тя	роб.
Тема 1. Вступ до курсу. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони (ДЦКСБО): зміст поняття та теоретико-методологічне обґрунтування	2	2	10
Тема 2. Організація ДЦКСБО в країнах-членах ЄС	2	4	10
Тема 3. Організація ДЦКСБО в країнах-членах НАТО	2	4	10
Тема 4. ДЦКСБО в Україні	2	4	10
Тема 5. Форми та механізми ДЦКСБО	2	2	10
Тема 6. Аналітичне забезпечення над ДЦКСБО України	2	2	10
ЗАГ.:	12	18	60

7. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Структура розподілу балів в межах аудиторно-самостійної роботи студентів:		
	1) лекції – 5 балів;		
	2) усні відповіді на семінарських заняттях – 45 балів;		
	3) індивідуальна завдання: підготовка та захист реферату з обраної теми – 15 балів;		
	4) контроль самостійної роботи – 15 балів;		
	5) колоквиум/контрольна робота – 20 балів;		
	Загальна кількість – 100 балів.		
	Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою. Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики
	90 – 100	A	відмінно
	80 – 89	B	добре
	70 – 79	C	добре

	60 – 69	D	задовільно	зараховано
	50 – 59	E	задовільно	зараховано
	26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
	0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
Вимоги до письмових робіт	Письмова контрольна робота є обов'язковою до виконання. Отримані студентом бали (максимум 15 балів) впливають на виставлення підсумкової оцінки. Письмова контрольна робота виконується на останньому семінарському занятті. У випадку, якщо студент з якихось причин не написав контрольної роботи, він вважається таким, що не виконав повний обсяг навчального навантаження, передбаченого навчальним планом з даної дисципліни. На контрольну роботу виноситься 8 завдань: 2 – теоретичні, 1 – практичне, (перевірка вмінь застосувати набуті теоретичні знання у політологічному аналізі), 2 – на знання термінів та 3 – тестові. Теоретичні завдання оцінюються за п'ятибальною шкалою, практичні і тестові – трибальною, а перевірка знань політологічних термінів оцінюється в 4 бали. Робота виконується на аркушах А – 4 доступним для сприйняття почерком. Теоретичні питання завершуються коротким висновком з окресленої проблематики. Для денної форми навчання контрольна робота виконується на останньому занятті, для заочної – за 10 днів до початку сесії, як правило в електронному варіанті. Реферативна робота виконується у друкованому форматі на аркушах А – 4. Обсяг - 12-15 сторінок, шрифт-14, інтервал-1,5, поля: зліва, зверху, знизу – 20 мм, справа – 15 мм. Список літератури подавати наприкінці тексту за алфавітом. Посилання на використані джерела - в тексті в квадратних дужках, де перша цифра - позиція у списку літератури, а друга – номер сторінки, наприклад, [8, с. 12]. Структура написання реферату: вступна частина; аналіз використаної літератури по темі (2-3 абзаци) характеристика обраної теми та перспективність її дослідження визначення основних параметрів викладу матеріалу; наведення ілюстрованого матеріалу, що підтверджує аргументаційну базу; висновки список використаної літератури. У випадку глибокого розкриття проблеми з відображенням авторської позиції реферат оцінюється 13 - 15 балами, обґрунтоване розкриття теми 10 – 12 балів; неповне розкриття теми 7 – 9 балів; високий рівень компілятивності 4 – 6 балів; розкриття лиш одного аспекту дослідженого предмету 1 – 3 бали. Враховується також: -складність обраної теми; -зміст, теоретичне узагальнення, обґрунтованість висновків; -кількість використаних джерел і літератури; -рівень знань з досліджуваної теми.			

Семінарсь кі заняття	Тема 1. <u>Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони (ДЦКСБО): зміст поняття та теоретико-методологічне обґрунтування (2 год).</u> Тема 2. <u>Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони в країнах членах-ЄС (І заняття, 2 год).</u> Тема 3. <u>Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони в країнах членах-ЄС (ІІ заняття, 2 год).</u> Тема 4. <u>Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони в країнах членах-НАТО. (І заняття, 2 год).</u> Тема 5. <u>Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони в країнах членах-НАТО. (ІІ заняття, 2 год).</u> Тема 6. <u>Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони в Україні (І заняття, 2 год).</u> Тема 7. <u>Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони в Україні (ІІ заняття, 2 год).</u> Тема 8. <u>Аналітичне забезпечення над ДЦКСБО України (2 год).</u> Тема 9. <u>Контрольна робота (2 год).</u> Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, доповнення, участь дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативні тези, змістовні доповнення, що дійсно сприятимуть розгляду проблемних питань. Студент (-ка) повинен (-а) мати не менше трьох оцінок за семінарські заняття, що у підсумку визначають середній арифметичний бал і виставляються в журналі окремою графою (максимальна кількість балів за роботу на семінарських заняттях -70).
-------------------------------------	--

Умови допуску до підсумкового контролю	Якісне виконання: 1) тематики семінарських занять. Для цього необхідно якісно готувати конспекти семінарських занять. 2) індивідуальне завдання Виконання реферативного завдання передбачає якісну пошукову працю, творчий підхід до оформлення студентом (-кою) індивідуальної роботи. 3) виконання контрольної роботи. Студент (-ка) допускається до підсумкового контролю (заліку) за умови відпрацювання усіх «заборгованостей» та набору 26 і більше балів.
Підсумковий контроль	Залікова контрольна робота. Виконується у письмовій формі для студентів денної форми навчання і у тестовому вигляді для студентів-заочників. На контрольну роботу виносяться 8 завдань: 2 – теоретичні (5 б), 1 – практичне, (перевірка вмінь застосувати набуті теоретичні знання у політологічному аналізі-3 б), 2 – на знання термінів (2 б) та 3 – тестові (1 б).

8. Політика навчальної дисципліни

- *Політика щодо дедлайнів та перескладання.* Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
- *Політика щодо академічної доброчесності.* Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв, планшета чи іншого мобільного пристрою під час опитування, виконання письмового завдання чи тестування є недопустимими та призводять до не зарахування результатів чи не складання тестування відповідно до Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. У випадку виявів недобропорядної поведінки, академічної недоброчесності (списування), викладач пропонує студентові (-ці) повторно виконати необхідний вид роботи. З поважних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись дистанційно за умови погодження із керівником курсу.
- *Політика щодо відвідування.* Студент, який навчається за індивідуальним графіком виконує початковий план у строгій відповідності із затвердженими вимогами та термінами. Політика навчального курсу передбачає перездачу усіх невиконаних завдань у випадку пропущених занять без поважних причин. За умови відсутності студента (-ки) на заняттях або ж невчасного виконання завдань студенту пропонується у визначений викладачем день і час відпрацювати пропущені заняття.
- *Неформальна освіта:* порядок перезарахування результатів неформальної освіти в межах курсу (наприклад, результати проходження курсів з лінгвістики на платформах Coursera, Udemu, наявність сертифікатів, котрі підтверджують проходження відповідних професійних курсів / тренінгів, тощо) регламентується Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника.
Повторне вивчення дисципліни: студент, який не набрав 50 балів за відомістю №3, направляється на проходження курсу вдруге відповідно до Положення про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS або відраховується з навчального закладу.
- Наприкінці курсу студенти мають можливість надати відгуки та пропозиції щодо якості викладання дисципліни на сайті <https://d-learn.pnu.edu.ua>

9. Рекомендована література

- Бринцев В. В. Державне управління: питання теорії і практики у війсьній сфері в Україні: навч. посіб. К., 2017.
- Василенко В. М., Дорошенко В. А. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю національного антикорупційного бюро України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 4.
- Горбулін. В. П., А. Б. Качинський Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України : монографія. К., 2007.
- Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони: теорія і практика : навчальний посібник / В. А. Яценко, В. Г. Пилипчук, П. П. Богуцький, О. Д. Довгань, І. М. Доронін, О. В. Петришин; за заг. ред. В. Г. Пилипчука. Київ; Одеса, 2020.
- Дроздюк В. А. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони. *Право та державне управління*. 2021. № 1.
- Косілова О. І. Політична безпека в системі національної безпеки України. *«Правова інформатика»*. 2011. № 1 (29).
- Крупник А. С. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2007. Вип. 1.
- Москалюк М. Інститут президентства України в умовах російсько-української війни: виклики та особливості функціонування. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри*. Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25- 26 квітня 2024 р.). – Івано-Франківськ, 2024
- Москалюк М. Безпекові інститути України в умовах воєнного стану. *Демократичні трансформації в державах Центрально-Східної Європи та Україні в умовах викликів та загроз*: збірник матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Світязь, 17-18 травня 2024 р.) / за заг. ред. В. І. Бортнікова, В. В. Бусленка. Луцьк: Вежа-Друк, 2024.
- Москалюк М. Безпекова політика країн Балтії в умовах російсько-української війни *Регіональні студії*. 2024. № 37. С. 58 – 62.
- Москалюк М. Безпека як соціальна категорія та ретроспективні аспекти її осмислення. Національна безпека України: навч. посібник /О. Б. Березовська-Чміль, М. А. Генік та ін.; за заг. ред. В. В. Марчука. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2025. С. 12-35.
- Основи воєнної безпеки держави: підруч. / Ю. В. Пунда, В. П. Грищенко, П. М. Грицай та ін. К., 2017.
- Полторах С. Т. Громадський контроль над військово-промисловим комплексом: інституційні аспекти функціонування. *Вісник НУЦЗУ*. Серія: Державне управління. Вип. 1(6), 2017.
- Полтораков О. Нова модель цивільно-військових відносин (переосмислення концепції С. Хантінгтона в умовах початку ХХІ ст.). *Національна безпека: український вимір*. 2009. № 6.
- Пошедін О. І. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України і перспективи його вдосконалення. *Bulletin of the NAPA. Series "Public Administration"*. 1'2019
- Сіцінська М. В. Правові основи демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 4.
- Сквірський І. О. Громадський контроль у публічному управлінні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти : [монографія] X, 2013.
- Смолянук В. Ф. Системні засади національної безпеки України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2018. № 2 (37).
- Ясинська В. С. Політико-правові засади, зміст та проблеми здійснення демократичного контролю над збройною силою України. *Вісник Національної академії оборони України*. № 6 (19) /2010.
- Kuchyk O., Berezovska-Chmil O., Moskaliuk M., Svoboda I. The role of state institutions in the formation of security policy during potential military conflicts | El papel de las instituciones estatales en la formación de la política de seguridad durante posibles conflictos militares. *Salud, Ciencia y Tecnologia - Serie de Conferencias*. 2025. №4, p.1304-1318.
- Nelson, Daniel N. Definition, diagnosis, therapy: A civil-military critique. *Defense & Security Analysis* 2002. 18(2), 157–170.

Ресурси курсу

Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) Із змінами, внесеними згідно із Законами/ URL: http://web.znu.edu.ua/psychologicalservice//docs/normatyvni_dokumenty/konstitutsiya-ukrayini.pdf

Закон України Про національну безпеку України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

Закон України Про Збройні Сили України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 9, ст.108). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>

Закон України Про інформацію (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

Закон України Про громадські об'єднання (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 1, ст.1). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/>

Закон України Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-15>

Закон України Про розвідувальні органи України(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 19, ст.94)Із змінами, внесеними згідно із Законами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14-12>.

Закон України Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 20, ст.99). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>

Закон України Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 45, ст.397). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>

Закон України Про Національну поліцію(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379) {Із змінами, внесеними згідно із Законами/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Указ Президента України{Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 68/2016 від 26.02.2016}Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212/2012>

Закон України Про військовий обов'язок і військову службу(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, ст.385). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

Викладач:

Москалюк М. Ф., доцент кафедри політичних наук